

MARIA DĘBOWSKA* – LUBLIN

ARCHIWUM NORBERTANEK W IMBRAMOWICACH

Z dziejów klasztoru

Klasztor sióstr norbertanek w Imbramowicach jest jednym z dwóch żeńskich konwentów premonstratenskich (obok norbertańskiej wspólnoty zakonnej na Zwierzyńcu w Krakowie), które nie zostały zniesione w okresie zaborów. Kasat okresu niewoli narodowej nie przetrwał natomiast ani jeden klasztor męskiej gałęzi tego zakonu.

Nie jest znana data fundacji klasztoru imbramowickiego. Przyjmuje się, że ufundował go biskup krakowski Iwon Odrowąż w latach dwudziestych XIII wieku we wsi Dłubnia, która była własnością jego wuja Imbrama, a pierwsze zakonnice przybyły z klasztoru zwierzynieckiego. Z powodu braku źródeł, niewiele wiemy o dziejach tej wspólnoty w wiekach średnich. Od 1415 roku – przez siedemdziesiąt lat – zakonnice imbramowickie, razem z dwoma innymi wspólnotami norbertanek – buską i krzyżanowicką – przebywały w klasztorze premonstratenskim w Busku. Postanowienie o połączeniu wspomnianych trzech konwentów zapadło w czasie soboru w Konstancji. Po przeniesieniu zakonnice do Buska, Imbramowice pozostały prepozyturą męską, liczącą od dwóch do trzech mnichów. W latach osiemdziesiątych XV wieku norbertanki imbramowickie powróciły do swojego klasztoru. Źródła milczą na temat ich liczby i imion.

Przypuszczać należy, że po powrocie z Buska norbertanki imbramowickie przez długie lata dokładały starań, aby odbudować życie wspólnotowe oraz restaurować kościół i zabudowania klasztorne po długoletniej przerwie, wypełniając zalecenia powizytacyjne biskupów krakowskich – kardynała Jerzego Radziwiłła, Piotra Tyllickiego, Marcina Szyszkowskiego. Więcej informacji na temat klasztoru w Imbramowicach zachowało się dopiero z okresu rządów w diecezji krakowskiej kardynała Jerzego Radziwiłła (1591-1600), który odbył wizytację konwentu imbramowickiego w 1594 roku. Zarówno ta, jak i wizytacje kolejnych biskupów krakowskich ujawniły ubóstwo klasztoru i zły stan zabudowań. Pierwsza dekada XVIII wieku zapisała się tragicznie w życiu imbramowickiej wspólnoty zakonnej. W czasie pożaru w lipcu 1710 roku doszczętnie spłonął klasztor i kościół klasztorny. Większość norbertanek

* Maria Dębowska – dr hab. historii, adiunkt w Ośrodku Archiwów Bibliotek i Muzeów Kościelnych KUL.

spędziła okres odbudowy klasztoru u swoich krewnych, a na miejscu pozostała ksieni Zofia Grotówna z kilkoma towarzyszkami. Do czasu odbudowy klasztoru zakonnice mieszkwały w budynku gospodarczym, przystosowanym do celów mieszkalnych. Obecny wygląd zabudowań klasztornych pochodzi z tamtego okresu. Wydatnym wsparciem w odbudowie kościoła i klasztoru służyli duchowni krakowscy – bp Kazimierz Łubieński i kanonik Dominik Lochman. Wiek XIX zapisał się w dziejach klasztoru imbramowickiego jako czas ustawicznej walki o przetrwanie wspólnoty zakonnej. W 1819 roku władze Królestwa Kongresowego odebrały klasztorowi podstawowy środek utrzymania, jakim były folwarki. Zakonnice utrzymywały się z pensji wypłacanej jako odszkodowanie za zabrany majątek. Wstrzymanie przyjmowania kandydatek do nowicjatu, skazało konwent na wymarcie. W 1835 roku, dzięki wstawiennictwu hrabiego Aleksandra Colonna Walewskiego¹, car Mikołaj i przywrócił nowicjat, co pozwoliło zażegnać niebezpieczeństwo wymarcia wspólnoty zakonnej. Kolejna taka groźba pojawiła się po powstaniu styczniowym. Klasztor pozostał wprawdzie etatowy, lecz władze rosyjskie nie wydawały pozwoleń na przyjmowanie kandydatek. Ostatnią kandydatką, która w XIX wieku wstąpiła do nowicjatu, była Bronisława (Maria) Nidecka². Kolejne nowicjuszki zostały przyjęte dopiero w 1907 roku. Wiek XX – to ciągle borykanie się z trudnościami materialnymi, szczególnie w okresie PRL, kiedy władze komunistyczne odebrały klasztorowi ziemię, jeszcze nie do końca spleconą, nabytą w latach dwudziestych XX wieku.

W klasztorze imbramowickim obowiązuje klauzura papieska (surowsza niż w klasztorze zwierzynieckim). Od wieków średnich przełożona klasztoru nosi tytuł ksieni (*abbatissa*). Brakuje naukowej monografii poświęconej temu klasztorowi. Te, które dotychczas powstały, takich wymogów raczej nie spełniają³.

Porządkowanie zasobu

Zasób Archiwum Norbertanek w Imbramowicach był już kilkakrotnie opracowywany. Pierwszy raz stało się to prawdopodobnie z inicjatywy ksieni Zofii Grotówny (1703-1741), która w początkach XVIII wieku nakazała uporządkowanie dokumentów majątkowych. Nie zachował się sporządzony wówczas inwentarz. W drugiej połowie tego samego stulecia, z inicjatywy ksieni Felicjanny Otfinowskiej (1779-1785), uporządkował na nowo dokumenty klasztorne norbertanin Augustyn Ożarowski – profes hebdowski, spowiednik i plenipotent imbramowicki. Inwentarz przez niego sporządzony („Summariusz czyli registr generalny przywilejów, dokumentów granicznych, dekretów, zapisów klasztorowi imbramowskiemu służących,

¹ Aleksander Colonna Walewski, dziedzic Iwanowic był skoligacony z ówczesną księżną Wiktorią Zdanowską.

² Oblóczyny Bronisławy (s. Marii) Nideckiej odbyły się w 1862 r., profesję złożyła w 1868 r.

³ *Siedemsetletnie (r. 1226-1926) dzieje klasztoru PP. Norbertanek w Imbramowicach, na podstawie klasztorowego archiwum przez M.S. [Magdalena Sebald – M.D.]*, Przemyśl 1926 (autorką tego opracowania jest właściwie s. Maria Łukaszewska); L. Sobol, *Kultura Klasztoru SS. Norbertanek w Imbramowicach 1229-2004*, Kraków 2005; J. Zdanowski, *Klasztor i kościół SS. Norbertanek w Imbramowicach*, Imbramowice 1952 (mps w Archiwum Norbertanek w Imbramowicach).

za czułym staraniem [...] Agnieszki Felicjanny z Jaksów Otffinowski ksieni klasztoru imbramowskiego spisany roku Pańskiego przez X.A.O.PH⁴), ukończony został 15 marca 1779 roku. Obecnie jest on przechowywany w archiwum klasztorным. Jednak, wśród materiałów archiwalnych brak zdecydowanej większości dokumentów w nim odnotowanych.

W okresie międzywojennym przeprowadzono spis niektórych, prawdopodobnie najstarszych, materiałów archiwalnych. Dowodzą tego informacje w przypisach książki, opracowanej przez norbertankę imbramowicką Marię Łukaszewską na uroczystość siedemsetlecia klasztoru, która odbyła się w 1926 roku. Być może, była to okazja do sporządzenia jakiegoś katalogu. W archiwum klasztorным dotychczas jednak takiego nie odnaleziono. Po opracowaniu dziejów klasztoru, s. Maria Łukaszevska kontynuowała prace nad porządkiem archiwum imbramowickiego, na co wskazują zapiski dokonywane jej ręką już po 1926 roku. Porządek w materiałach archiwalnych został podyktowany względami wybitnie utylitarnymi. Przydatność archiwaliów do określonych celów zdecydowała o wyborze sposobu porządkowania. Dziewiętnastowieczne materiały archiwalne zostały podzielone na kadencje poszczególnych przełożonych. W ten sposób, w tych samych teczkach znalazły się na przykład dokumenty urzędowe i korespondencja prywatna. Tworzono również teuczki tematyczne. Tak więc, wszystkie dokumenty, które w całości lub tylko częściowo odnosiły się do określonego tematu zostały umieszczone we wspólnej jednostce archiwalnej.

Historia porządkowania zasobu Archiwum Norbertanek w Imbramowicach przez pracowników Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II ma już kilkuletnią tradycję. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku ksieni Antonia Zaczyńska zaprosiła ich do podjęcia się tego dzieła. Prace nad uporządkowaniem zasobu i opisaniem jednostek archiwalnych nie zostały jeszcze w całości zakończone, chociaż można powiedzieć, że większość z nich została już wykonana. Dokończenie tego dzieła zostało wstrzymane na pewien okres, ze względu na konieczność sfinalizowania innych przedsięwzięć. W najbliższej przyszłości prace zostaną wznowione i doprowadzone do szczęśliwego zakończenia. Opisywanie jednostek archiwalnych (ksiąg) prowadzono głównie w Lublinie, w Ośrodku ABMK, gdzie je także zmikrofilmowano⁴. Akta luźne porządkowane były w Imbramowicach i częściowo tylko w Lublinie. Najstarsze materiały archiwalne (do XIX wieku włącznie) zostały w większości opisane i zmikrofilmowane. Nie jest utrwalona na taśmie mikrofilmowej księga profesji – jedna z najstarszych ksiąg w archiwum, kontynuowana do lat sześćdziesiątych XX wieku. Wpisane do niej informacje sprzed 1681 roku, zostały „wybrane i wypisane z ksiąg starych professowania”, które już niestety nie istnieją.

⁴ Wykaz zmikrofilmowanych jednostek archiwalnych ukazał się drukiem w numerze siódmym *Katalogu mikrofilmów Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, oprac. M. Dębowska, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” (dalej: ABMK), 84 (2005) s. 37-57 (poz. 281-465).

Struktura zasobu

Archiwum Norbertanek w Imbramowicach jest wielozespołowe. W jego zasobie znajduje się jeden zespół otwarty i kilkanaście zespołów zamkniętych – w zdecydowanej większości szczytkowych, liczących od kilku do kilkudziesięciu jednostek archiwalnych. Najbogatszy jest zespół otwarty obejmujący produkcję kancelarii imbramowickiej wspólnoty zakonnej.

a) zespoły zamknięte

Zespoły zamknięte tworzą dwie grupy:

1. produkcja kancelaryjna nieistniejących już klasztorów żeńskich (norbertanki, cysterki),
2. spuścizny osób w różny sposób związanych z konwentem w Imbramowicach (głównie kapelanów wspólnoty imbramowickiej).

Pierwszą grupę zespołów zamkniętych stanowią szczytki produkcji kancelaryjnej klasztorów, z których mieszkanki przesiedlono do Imbramowic w XIX i na początku XX wieku. Zakonnice, które zmieniły miejsce zamieszkania, zabrały ze sobą niewielką liczbę akt spośród produkcji kancelaryjnej swoich klasztorów. Mimo znikomości tej dokumentacji, należy uznać je za odrębne pozostałości zespołów klasztornych. Zwrócić tu należy uwagę przede wszystkim na materiały archiwalne norbertanek z klasztorów w Busku-Pińczowie oraz Płocku-Czerwińsku.

Po zniesieniu klasztoru norbertanek w Busku⁵ w 1819 roku, zakonnice przeniesiono do popaulińskiego klasztoru w Pińczowie, a stamtąd w 1864 roku ostatnie trzy norbertanki przewieziono do Imbramowic. Zachował się dokument Magistratu Miasta Pińczowa z 10/22 kwietnia 1864 roku uprawniający je do przejazdu z Pińczowa do Imbramowic. Pozostałość produkcji kancelaryjnej wspomnianego konwentu stanowią tylko dwie księgi:

1. kronika klasztoru sióstr norbertanek w Busku, zawierająca adnotacje o obłóczynach i profesji z lat 1737-1814⁶,
2. księga wizytacji generalnej klasztoru, przeprowadzonej 4 grudnia 1782 roku⁷.

⁵ Klasztor premonstratenski w Busku powstał w latach osiemdziesiątych XII w. Początkowo był dwukonwentowy (gałąź męska i żeńska). Po 1241 r. pozostała tam tylko gałąź żeńska.

⁶ Na s. 19-22 umieszczono „Expens roczny pieniężny pod klasztorem i folwarkach przyległych konwentowi buskiemu za godnego przełożoństwa [...] Joanny Katarzyny Bobrownicki ksieni tegoż konwentu od roku 1737 spisany”, a na s. 7-8 – opis pobytu w Busku 12 VI 1787 r. króla Stanisława Augusta Poniatowskiego.

⁷ „Akt wizyty generalnej z rozkazu [...] Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego [...] biskupa płockiego [...] koadiutora z całą jurysdykcją krakowskiego [...] za rządów [...] Panny Konstancyi Kochanowski, klasztoru buskiego Zakonu S. Norberta ksieni, przez [...] księdza Antoniego Franciszka Dunina z Ciekanaowa Kozickiego, kolegiaty pileckiej dziekana, wizytatora delegowanego odprawionej”. Zob. A. Szylar, *Przyczynek do dziejów norbertanek buskich w XVIII i początkach XIX wieku*, „Nasza Przeszłość”, 112 (2009) s. 87-133.

W 1819 roku został zlikwidowany klasztor norbertanek w Płocku⁸. Zakonnice (w liczbie 24) przeniesiono do budynku klasztornego po skasowanym konwencie kanoników regularnych laterańskich w Czerwińsku nad Wisłą. Stąd, w 1902 roku, ostatecznie sześć norbertanek przewieziono do Imbramowic. Zabrały one ze sobą niewielką liczbę akt. Prawdopodobnie, niektóre z nich znalazły się w archiwum norbertanek na Zwierzyńcu⁹. W Archiwum Norbertanek w Imbramowicach są przechowywane dwie jednostki archiwalne z wymienionego klasztoru:

1. księga profesji z lat 1762-1861¹⁰,
2. „Reguły i statuta WW Panien Norbertanek w Czerwińsku odnowione roku 1630 z Kapituły Generalnej zupełnie poprawione, przyjęte i wszystkim swoim sobie należącym do ścisłego zachowania podane, w roku zaś 1852 ze statutów ogólnych przez księdza Ignacego Smolińskiego, dyrektora Seminarium Płockiego co się stosuje do Panien Zakonnych wybrane w myśl Dekretu podczas wizyty w roku 1747 11 października przez wizytatora księdza Józefa Łuczyckiego, proboszcza strzebińskiego, wizytatora generalnego Zakonu Panien Płockich”.

W 1886 roku przewieziono do Imbramowic pięć zakonnice z Kimbarówki w powiecie mozyrskim nad Prypecią (obecnie Białoruś)¹¹. Były to cztery ostatecznie cysterki z tamtejszego klasztoru, skasowanego w 1885 roku oraz jedna szarytka zesłana wcześniej z Mińska do Kimbarówki. Pozostałość po cysterkach stanowią w archiwum imbramowickim nieliczne, podniszczone już, akta luźne z wieków XVIII-XIX. Do najciekawszych należą pisemne zobowiązania (*iuramenta professionis*) z lat 1747-1871, sporządzane z racji składania profesji zakonnej (niektóre ozdobne, wykonane różnymi kolorami).

W Archiwum Norbertanek w Imbramowicach drugą grupę zespołów zamkniętych – w większości szczątkowych – stanowią materiały kapelanów tamtejszej wspólnoty zakonnej. Najbogatsza (blisko 100 j.a.) jest spuścizna ks. Józefa Zdanowskiego, wieloletniego kapelana, pracującego w klasztorze po drugiej wojnie światowej¹². Na uwagę zasługują, pozostające w rękopisach lub maszyno-

⁸ Klasztor premonstratencki na przedmieściu Płocka został ufundowany przez biskupa płockiego Wita najprawdopodobniej po 1179 r. Początkowo był to klasztor dwukonwentowy (męski i żeński). Od XIV w. był tam tylko konwent żeński.

⁹ W Archiwum Norbertanek na Zwierzyńcu jest przechowywana kronika klasztoru płockiego (ANZ 39) spisana w XIX w. Ostatni wpis, odnotowany przez kronikarkę w 1902 r., informuje o decyzji przeniesienia zakonnice z Czerwińska do Imbramowic, zob. M. Borkowska, *Zapiski kronikarskie norbertanek płockich*, „Nasza Przeszłość”, 84 (1995) s. 51-52.

¹⁰ „Księga zamykająca w sobie wyznanie ślubów zakonnych wielebnych Panien Norbertanek [...] konwentu i kościoła płockiego” i konwentu czerwińskiego (s. 1-35), „Akta elekcji przełożonych klasztoru czerwińskiego Zgromadzenia PP. Zakonnych Reguły Ś-go Norberta (s. 271-282).

¹¹ Opactwo cysterki w Kimbarówce (w Dolinie Anielskiej) powstało dzięki przybyciu w 1744 r. cysterki z Ołoboku, M. Wrzeszcz, *Kimbarówka*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol. 1446; G. Rąkowski, *Ilustrowany przewodnik po zabytkach kultury na Białorusi*, Warszawa 1997, s. 148-151.

¹² Ks. Józef Zdanowski (1887-1977) był kapelanem norbertanek w Imbramowicach w latach 1948-1977. Wśród materiałów archiwalnych pozostałych po nim są także akta wytworzone w Kurii Diecezjalnej w Kielcach, gdyż ks. Zdanowski był w latach 1932-1939 wizytatorem klasztorów diecezji kieleckiej i część dokumentacji zabrał ze sobą do Imbramowic.

pisach, jego opracowania z zakresu historii Kościoła katolickiego w Polsce (monografie zakonów, diecezji kieleckiej) oraz historii sztuki. W latach międzywojennych pracowali w charakterze kapelanów w Imbramowicach dwaj norbertanie z opactwa w Averbode – Godefryd Evers i Maksymilian Weltin. Pierwszy z nich zmarł w szpitalu krakowskim, drugi – zaledwie po roku pobytu w Imbramowicach – zrezygnował i wrócił do swego macierzystego klasztoru. Pozostała po o. Eversie, niewielka objętościowo spuścizna, jest przechowywana w omawianym archiwum.

W archiwum klasztornym znajduje się także kilka jednostek archiwalnych ze spuścizny sandomierskiego biskupa pomocniczego Pawła Kubickiego, który często bywał w klasztorze imbramowickim.

b) zespół otwarty: Klasztor Norbertanek w Imbramowicach

Osiemsetletnie dzieje klasztoru imbramowickiego winny zaowocować bogatą dokumentacją. Tymczasem zasób archiwum klasztornego tego nie potwierdza. Wydaje się, że na jego zubożenie mogło złożyć się kilka przyczyn, z których najpoważniejszą były pożary klasztoru. W największym pożarze zabudowań klasztornych w 1710 roku mogło spłonąć wiele dokumentów. Jeszcze do niedawna uważano, iż najstarszy dokument dotyczący klasztoru także wówczas spłonął. Wielki ubytek dokumentacji klasztornej nastąpił po konfiskacie folwarków klasztornych w 1819 roku. W kronice klasztoru, pod dniem 28 stycznia 1820 roku kronikarka odnotowała: „zabrano papierów sztuk Nro 93 różnych, jako to: przywilejów, intercyzów i innych, które konsygnacją objęte i Komisji Województwa Krakowskiego przez W-o Kownackiego, Komisarza Lustrującego przesłane 28 stycznia. Na które papiery rewers jest w klasztorze naszym z podpisem tegoż Komissarza”¹³. Wymienionego dokumentu nie udało się dotychczas odnaleźć w archiwum klasztornym.

Najstarszy pergaminowy dokument dotyczący klasztoru (bullia protekcyjna papieża Grzegorza IX wydana w Perugii 11 lipca 1229 roku) nie jest w posiadaniu klasztoru, lecz Archiwum Państwowego w Krakowie (Zbiór Rusieckich, ZR Perg. 3). Nie zachowały się w archiwum klasztornym dokumenty z wieków średnich. Do najstarszych ksiąg klasztoru imbramowickiego należy kopiariusz z początku XVII wieku („Liber privilegiorum Monasterii Imbramovicensis Candidi Ordinis Praemonstratensis per religiosum fratrem Thomam Brescensem praepositum eiusdem monasterii conscriptus Anno Domini 1608”), do którego zostały wpisane dokumenty z lat 1229-1621¹⁴ oraz księga profesji zapoczątkowana w XVII wieku („Księga Oblóczenia i Professowania Wielebnych Panien Zakonnych Konwentu Imbramowskiego według porządku Prześwieznego Zakonu Premonstrateńskiego wybrana i wypisana z ksiąg starych professowania. Roku Pańskiego 1681. Dnia 20 lipca. Pod

¹³ Kronika klasztoru SS. Norbertanek w Imbramowicach za lata 1797-1917, s. 141. Informacja o zabraniu dokumentów z klasztoru znajduje się w części kroniki spisanej za rządów ksieni Mariany Kozubskiej (1804-1824).

¹⁴ Część z nich została opublikowana przez Z. Kozłowską-Budkową, *Dokumenty klasztoru PP. Norbertanek w Imbramowicach (1228-1450)*, Kraków 1948.

tytułem i założeniem Patronów SS. Apostołów Piotra i Pawła”). Księga założona w 1681 roku i kontynuowana do 1966 roku, zawiera dane o niektórych zakonnicach żyjących w klasztorze jeszcze w XVI wieku. Przepisano je z wcześniejszych ksiąg, które niestety nie zachowały się.

Dla celów procesowych gromadzono kopie dokumentów oraz ekstrakty z ksiąg konsystorskich krakowskich, grodzkich i ziemskich. Najstarsze z nich pochodzą z XVI wieku. Niewiele zachowało się w archiwum klasztornym dokumentów oryginalnych.

Dopiero osiemnastowieczne dzieje klasztoru są lepiej udokumentowane, gdyż większość najstarszych materiałów archiwalnych pochodzi z tego właśnie stulecia. Rządy ksieni Zofii Grotówny (1703-1741), która jest nazywana drugą fundatorką klasztoru, przyniosły zintensyfikowanie produkcji kancelaryjnej. W 1703 roku zapoczątkowała ona spisywanie kroniki klasztornej. W kronice z okresu jej rządów, zatytułowanej „Historyja domowa klasztoru imbramowskiego Zakonu Premonstratenskiego ode mnie Zofii Grothowny ksieni ręką własną pisana, i sobie dla pamięci i successorkom dla informacji dalszej zostawiona, a w roku Pańskim 1703 zaczęta”, sama ksieni Grotówna przez pierwsze lata odnotowywała najważniejsze wydarzenia z życia wspólnoty imbramowickiej. W 1721 roku obowiązek ten przejęła s. Anna Postupalska¹⁵. Przez cały XVIII i niepełne pierwsze trzy dziesiątki lat XIX wieku czyniono zapiski z większą lub mniejszą dokładnością. Ostatnia informacja została odnotowana w 1824 roku. Potem nastąpiła stuletnia przerwa, która trwała do 1924 roku. W początkach lat dwudziestych XX wieku s. Maria Łukaszevska uzupełniła lukę z lat 1823-1917 na podstawie dokumentów zachowanych w klasztorze, a od 1924 roku kontynuowała zapiski na bieżąco. Kronika jest spisywana nieprzerwanie do dzisiaj.

Zarządów ksieni Zofii Grotówny, w okresie odbudowywania klasztoru po pożarze, został ofiarowany klasztorowi imbramowickiemu nekrolog, który przygotował prof. hebdowski Herman Zawarski. Jest to księga zatytułowana: „Poczet imion w Panu Bogu spoczywających braci i siostr. Po wszystkich klasztorach Praemonstratu Polskiego zmarłych pod szczęśliwą władzą Najprzewielebniejszej w Chrystusie Panu Jej Mci Panny Zofii z Przyłęka Grotowny Zakonu Prześwieznego Norberta S. Konwentu Przewielebnych Panien Ibramowskich. Zasłużony Ksieni przez W. X. Hermana Zawarskiego tegoż Zakonu Profesa Chebdowskiego a na ten czas Wikaryego Zwierzynieckiego. Z pilnością należyta sporządzany. Dla wspólnego tych Dusz poratowania Konwentowi Ibramowskiemu aplikowany 1718”¹⁶. Księga

¹⁵ Kronika z okresu rządów ksieni Zofii Grotówny, spisywana w latach 1703-1741, uchodząca za jeden z najcenniejszych zabytków osiemnastowiecznego piśmiennictwa małopolskiego, jest przygotowywana do druku.

¹⁶ Ten sam norbertanin sporządził w tym samym czasie analogiczną księgę zmarłych dla klasztoru zwierzynieckiego – „Poczet imion w Panu Bogu Spoczywających Braci, Siostr i Dobrodziejów. Po Wszystkich Klasztorach Praemostratu Polskiego Zmarłych, pod Szczęściwą Władzą Wielmożnej i Najprzewielebniejszej w Chrystusie Panu Jej Mości Panny Maryjanny Rapsztyńskiej Prześwieznego Zakonu Premonstratenskiego Ojca Norberta S. Konwentu Przewielebnych Panien Zwierzynieckich. Zasłużonej Ksieni przez W. X. Józefa Hermana Zawarskiego tegoż Zakonu Kanonika Konwentu Hebdowskiego Profesa natenczas Wikaryego Zwierzynieckiego z pilnością należyta wypisa-

ta służyła wspólnocie imbramowickiej do drugiej połowy XX wieku, kiedy to generał zakonu zalecił jej zarchiwizowanie.

Najstarsze inwentarze, zachowane w archiwum imbramowickim, pochodzą także z XVIII wieku.

Na materiałach archiwalnych, pochodzących z XIX wieku, przechowywanych w klasztorze norbertanek, daje się zauważyć brak jakichkolwiek znaków kancelaryjnych. Poza księgami oprawnymi, nie ma bodajże ani jednej oryginalnej teczki, w których składano akta dotyczące poszczególnych spraw. Dowodzi to tego, że dokumentację układano w kancelarii nie w zaplanowany sposób, ale według koncepcji każdorazowej przełożonej lub jej sekretarki. Być może oryginalne teczki, po zauważeniu ich złego stanu zachowania niszczone jako już bezużyteczne. Taki stan układu akt w kancelarii i ułatwia i utrudnia archiwistom wprowadzenie właściwego porządku w zasobie. Przy braku znaków kancelaryjnych, utrudnieniem jest zdekompletowany zespół. Należy bardzo dobrze poznać sposób załatwiania spraw i samego ducha wspólnoty zakonnej, by wprowadzić właściwy ład w zespole. Ułatwieniem dla osoby porządkującej jest możliwość wybrania najwłaściwszej metody porządkowania.

Na zespół archiwalny *Klasztor Norbertanek w Imbramowicach* składa się kilka serii:

1. Kopiarusze i inwentarz dokumentów,
2. Kroniki (w tym także „Opisanie zwyczajów i obrządków chórowych w klasztorze Imbramowskim” spisane w latach 1869-1881 przez s. Mariannę Trzebińską, ksienię w latach 1866-1882),
3. Działalność religijna, duszpasterska i charytatywna (m.in. bractwa),
4. Życie zakonne,
5. Personalia zakonnice (nekrolog, księga profesji, dokumenty osobiste zakonnice i ich spuścizny, biogramy przełożonych klasztoru, opracowane w XIX w.),
6. Kościół klasztorny,
7. Majątek, gospodarka (m.in. ekstrakty z ksiąg konsystorskich, grodzkich i ziemskich, akta procesów, m.in. z plebanem imbramowickim),
8. Korespondencja. Ta seria materiałów archiwalnych jest szczególnie bogata. Są tu listy kierowane głównie do poszczególnych przełożonych wspólnoty klasztornej. Mają one charakter półpubliczny i prywatny. Tą drogą przełożone załatwiały wiele spraw¹⁷. Treść korespondencji odnosi się do spraw całego klasztoru; akcenty prywatne występują rzadziej. W tej serii wydzielono podserie. Są nimi odbiorcy korespondencji (wpływającej i wychodzącej) czyli kolejne przełożone i poszczególne zakonnice. W obrębie podserii korespondencja ułożona jest według nadawców. Poważną trudność w prawidłowym wyodrębnieniu podserii stanowił w licznych

ny. Dla wspólnego tych Dusz poratowania Konwentowi Zwierzynieckiemu aplikowany Roku Pańskiego. 1719 Mieszkania mego szóstego Roku”, C. Deptuła, *O niektórych źródłach do historii zakonu premonstrackiego w Polsce w XII i XIII wieku*, ABMK, 22 (1971) s. 214-222; J. Rajman, *Średniowieczne zapiski w nekrologu klasztoru norbertanek na Zwierzynku*, „Nasza Przeszłość”, 77 (1992) s. 33-34.

¹⁷ Szczególnie bogata jest korespondencja oficjała kieleckiego i wizytatora klasztorów diecezji kieleckiej ks. Bogumiła Czerkiewicza (był bratem ksieni Stefani Czerkiewicz).

przypadkach zbiorowy adresat pism („siostry”, „dobrodziejki”) czy też niemożność ustalenia nadawcy lub odbiorcy w przypadkach kierowania pism do „siostry” lub „dobrodziejki” bez podania choćby imienia zakonnicy. Podanie imienia też nie wystarczało jeśli pismo nie zostało opatrzone datą wystawienia, gdyż imiona zakonnice powtarzały się. Jeśli nadawca nie podpisał się imieniem i nazwiskiem, wówczas umieszczenie pisma we właściwym miejscu w tej serii wydaje się prawie niemożliwe.

W depozycie archiwum imbramowickiego są przechowywane listy ksieni Marii Nideckiej kierowane do wspólnoty zwierzynieckiej (głównie przełożonych). Ze względu na fakt, że za rządów ksieni Nideckiej nie była spisywana kronika klasztoru, mogą ją z powodzeniem zastąpić. Są nacechowane emocjami piszącej i nawet lepiej oddają trudną rzeczywistość niż suche zapiski kronikarskie.

Odrębne całości (podzespoły archiwalne), ze względu na pewną autonomię i podporządkowanie także państwowym władzom oświatowym, stanowią w zasobie omawianego archiwum materiały archiwalne szkół prowadzonych przez Klasztor. Są to dwa podzespoły:

1. Instytut Naukowy Wyższy Żeński SS. Norbertanek w Imbramowicach (1836-1864; 19 j.a.),
2. Żeńska Szkoła Rolnicza SS. Norbertanek w Imbramowicach (1919-1949; 132 j.a. oprócz planów i fotografii).

Druga z wymienionych szkół nosiła następujące nazwy: Niższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego dla Dziewcząt w Imbramowicach (od 1919 r.), Prywatna Szkoła Rolnicza Żeńska w Imbramowicach (od 1921 r.), Szkoła Gospodarcza dla Dziewcząt w Imbramowicach (w 1933 r.), Niższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego dla Dziewcząt (w 1934 r.), Szkoła Przynależności Gospodyń Wiejskich (w 1938 r.), Prywatna Żeńska Roczna Szkoła Rolnicza SS. Norbertanek w Imbramowicach (od I i 1939 r.), Szkoła Rolnicza SS. Norbertanek w Imbramowicach (po II wojnie światowej). W obrębie tego podzespołu wyodrębniono następujące serie: 1. Zarząd, 2. Uczennice, 3. Nauka i wychowanie, 4. Organizacje szkolne, 5. Gospodarstwo szkolne, 6. Finanse i rachunkowość, 7. Absolwentki (Związek Imbramowiczank), 8. Plany, 9. Fotografie.

Pewnego rodzaju ciekawostką są w archiwum imbramowickim dwa rękopisy, które były własnością generałowej Jadwigi Zamoyskiej. Zostały one подарowane Julii Łukaszewskiej, która była nauczycielką w Kuźnicach, a w 1919 roku przybyła do Imbramowic, by zorganizować przy klasztorze norbertanek szkołę gospodarczą dla dziewcząt. Dnia 8 grudnia 1921 roku rozpoczęła tam nowicjat (przyjęła imię zakonne: Maria). Śluby zakonne złożyła 30 stycznia 1923 roku. Obydwa rękopisy zostały już opublikowane¹⁸.

¹⁸ Zofia z Czartoryskich Zamoyska, *Rady dla córki*, oprac. M. Dębowska, Lublin 2002; Jadwiga Zamoyska, *Zapiski z rekolekcji*, oprac. M. Dębowska, Lublin 2004.

THE NORBERTINE SISTERS CONVENT IN IBRAMOWICE

Summary

The Norbertine Sisters Convent in Ibramowice was founded at the beginning of the 13th century. It has survived until the present day; in the 15th century the nuns were transferred to Busko for some time, so it was only once in its history that this nunnery existed outside Ibramowice. The archive of the convent suffered considerable losses over centuries: in 1710 the church and the convent were consumed by fire, in 1820 the convent was deprived of its manors and, in consequence, it was divested of a large number of the most precious records.

At present the archive in Ibramowice consists of several archival collections. The open collection comprises the documentation of the convent office in Ibramowice (“The Norbertine Sisters Convent in Ibramowice”). The rest collections are the ones to which documentation is no longer added. They contain a certain number of archival units, including: 1) the remnants of the office documentation of the nunneries -the Norbertine and Cistercian Sisters- from which the nuns were resettled in Ibramowice in the 19th and at the beginning of the 20th centuries, 2) the legacy of different people who were somehow connected with the convent in Ibramowice (e.g. chaplains). The majority of the archival collection of the Norbertine Sisters in Ibramowice is on microfilm.

Translated by Aneta Kiper